

Lausunto

31.01.2018

Asia: STM093:00/2016

## **Romaniasiaain neuvotelukunnan luonnos Romanipoliittiseksi ohjelmaksi (2018-2022)**

### **Lausunnonantajan lausunto**

**Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään**

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Suomen Romaniyhdistys kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä tilaisuudesta antaa lausunto Romaniasiaain neuvottelukunnan luonnoksesta Romanipoliittiseksi ohjelmaksi 2018-2022.

Yleishuomiot

Suomen Romaniyhdistys on hallituksessaan käsitellyt Romanipoliittista ohjelmaluonnosta. Lausumme ennen muuta niistä asioista, joita ei ole muiden lausunnonantajien lausunnoissa jo todettu.

Kansalaisjärjestönä Romaniyhdistys edustaa ihmisen arjen näkökulmaa. Tästä näkökulmasta ohjelmaluonnos on erittäin vahvasti viranomaispainotteinen. Arki on paljon muutakin kuin viranomaistoimintaa, mutta silloin kun viranomaistoiminnalla pyritään vaikuttamaan arkeen, olennaista on tietää, millainen viranomaistoiminta näkyy arjessa, mikä ei. Ja erityisesti: miksi viranomaistoiminta ei vaikuta arkeen, vaikka sen pitäisi?

Arjen näkökulmaa käsitellään eri ohjelmakohtia koskevissa kommentteissa. Aluksi kuitenkin muutama yleinen huomio.

Romanien arjessa syrjintä, sivuun jättäminen ja sosiaalinen ohittaminen ilmenevät jokapäiväisessä inhimillisessä vuorovaikutuksessa, koulutuksessa ja työmarkkinoilla. Esimerkiksi perusopetuksessa näihin ongelmiin voidaan vaikuttaa välittömästi viranomaistoimin, koska opetus on julkisen sektorin järjestämää. Työmarkkinoille sijoittumisen suhteen viranomaisten vaikutusmahdollisuudet ovat yleensä välilliset ja sosiaalisen vuorovaikutuksen osalta ehkä hyvinkin etäiset. Joka tapauksessa toimenpide-ehdotusten kannalta oleellista on, että koettu arki olisi esityksen lähtökohta.

Ohjelmaluonnos on kuitenkin kirjoitettu niin, että tämä jää usein hallinnollisten asioiden varjoon. Tästä syystä ehdotamme, että toimintalinjojen järjestystä muutetaan seuraavasti:

1. Toimintalinja 3. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen sekä syrjinnän ehkäiseminen
2. Toimintalinja 2. Ammatillisen osaamisen, työllisyyden, yrittäjyyden ja työmarkkinoille integroitumisen edistäminen
3. Toimintalinja 1. koulutukseen osallistumisen vahvistaminen kaikissa koulutusmuodoissa ja kaililla tasoilla.
4. Toimintalinja 3. Yhdenvertaisen kohtelun ja palveluihin pääsyn edistäminen peruspalveluissa ja asumisessa.

Edelliseen Romanipoliittiseen ohjelmaan verrattuna toimenpide-ehdotusten määrä on kasvanut, niitä on yhteensä 159. Osa on hyvin yleisluontoisesti ilmaistu. Nähdäksemme ohjelma vaatisi enemmän konkreettisia toimenpiteitä, joiden toteutumista voitaisiin myös seurata. Monet toimenpide-ehdotuksista kohdistuvat edelleen valtionhallintoon ja valtion viranomaisiin. Tässä kaipaaisimme enemmän painetta kuntien suuntaan.

Koska osa ehdotuksista kuuluu jo olemassa olevien rakenteiden perustoimintaan, joten niiden paikka ei ole ohjelmassa. Tarkoitushan ei ole luetella kaikkia mahdollisia viranomaistoimenpiteitä, vaan esittää nimenomaan tämän ohjelman painopiste. Lisäksi eräitä ohjelmakohtia voitaisiin yhdistää.

Ohjelman arviointiin vaikuttaa myös lyhyt viiden vuoden ohjelmakausi. Myös tästä syystä ohjelmassa tulisi olla selkeä painopiste, esimerkiksi kussakin ohjelmakokonaisuudessa viisi ensisijaisesti toteutettavaa toimenpidettä. Niitä voitaisiin tarpeen mukaan täydentää muilla. Olennaista myös on, että ensisijaisten painopistealueiden toteutumista ja vaikutuksia seurattaisiin tieteelliset kriteerit täyttävällä tutkimuksella.

Yleistä huomiota on kiinnitettävä ohjelmaluonnoksen kieleen. Tekstissä on käytetty runsaasti lyhenteitä ja esitys on paikoin vaikeasti ymmärrettävää viranomaiskieltä. Mietimme ketä palvelee näin vaikea teksti? Eikö tarkoitus ole, että lukija kiinnostuu, innostuu ja saa heti kiinni siitä mitä ohjelmassa tavoitellaan. Nyt johdannosta ei aina selviä mihin pyritään. Tärkeää olisi, että kuvattaisiin olemassa oleva ilmiö, joihin sitten konkreettisin tavoittein pyritään vaikuttamaan. Myös lyhenteet olisi syytä kirjoittaa enemmän auki. Ymmärtämistä vaikeuttaa se, että ohjelmaan sisältyy uusia organisaatioita ja niihin liittyviä uusia käsitteitä kuten Maakunnallinen romaniasioiden hoito (MAARO). Voitaaisinko organisaatiotasoa havainnollista esimerkiksi kartalla?

Positiivisen erityiskohtelutermin rinnalla lukee positiivinen eristystoimi, -toimenpide ja positiivinen diskriminaatio. Lisäksi seuraava lause on hämmentävä, koska se sisältyy positiivisen erityistoimen määritelmään: ” Suunniteltaessa romaniväestön elinolojen parantamiseen tähtääviä positiivisia

erityistoimia on pidettävä huoli siitä, etteivät ne sulje pois muita haavoittuvassa asemassa olevia väestöryhmiä”

Kommentit ohjelmakohdittain

### 3.1.1. Varhaiskasvatus ja esiopetus

Varhaiskasvatus alkaa perheissä. Vaikka muutosta on jo tapahtumassa, romanit perustavat perheen usein hyvin nuorena, heti koulunkäynnin päätyttyä. Moni nuori on kasvanut kotona, jossa ei ole ollut mallia siitä miten kouluttautumista ja työelämään valmistautumista ohjataan pienestä pitäen. Romanilasten kasvatus on nuorten vanhempien vastuulla ja moni heistä tarvitsee tukea kasvatustehtävässään. Siksi olisi tärkeää, että ohjelmakohdissa mainittaisiin myös nuorten romaniperheiden kasvatustyön tuki. Neuvolatyön merkitystä tulisi muistaa korostaa. Ja koska kyse on yhteisöllisestä kulttuurista, jossa myös vanhemmat ja isovanhemmat osallistuvat, tarvitaan myös perhetyötä joka kohdistuu koko laajentumaperheeseen. Kansallisiin ohjelmiin tulisi kirjata romanit osana varhaisen tuen käyttäjiä ja ohjelmia tarjottaisiin myös romaniyhdistyksille haettaviksi.

Järjestys voisi olla neuvolasta varhaiskasvatukseen:

1. Neuvolatyötä kehitetään niin että, romaniperheen tuen tarvetta arvioitaisiin yhdessä vanhempien kanssa osana hyvinvointia. Ohjaus toimisi matalankynnyksen periaatteella, jotta avun hakeminen ja saaminen olisivat osa neuvolatoimintaan (varhaisen ennaltaehkäisevän työn malli).
2. Neuvoloihin perustetaan äiti / isä - lapsiryhmiä romaneille isoilla paikkakunnilla / vertaistuen ryhmiin osallistuminen tehdään helpoksi pienemmillä. Seurataan montako ja miten toimivat.
3. Päiväkodeissa kiertää lastenkulttuurisalkun kanssa romaniohjaajia jotka paitsi opastavat henkilökuntaa, tapaavat lapsia leikittäen heitä, sekä ja lasten vanhempia vanhempien illoissa.

6.Kohtaan lisätään myös MLL ja romanijärjestöt

### 3.1.2. Perusopetus

Johdantotekstiin voisi laittaa maininnan romaninuorten tekemästä aloitteesta toiveen positiivisesta erityistuesta, jolla tuetaan romanilasten koulunkäyntiä läpi koko koulunkäynnin maahanmuuttajien 3-portaisen mallin mukaisesti. Perusteluna se, ettei nuorilla romanivanhemmillä ole kaikilla riittävästi omia hyviä kokemuksia koulunkäynnistä, jotta he osaisivat tukea lastensa koulunkäyntiä. Lisäksi vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä voisi olla lause: Koulujen tulee olla aktiivisia romanivanhempien suuntaan ja madaltaa kynnystä koulun kanssa tehtävään yhteistyöhön. Kutsutaan vanhempia kouluihin kuuntelemaan opetusta.

Kohta 19. voisi olla johdannossa koskemaan koko koulutuspolkua alakoulusta yliopistoon.

1. Romanikoulunkäyntiavustajia palkataan kouluihin avustajiksi. Voivat olla myös kiertäviä, osallistuvat vanhempainiltoihin ja pitävät aamunavauksia kouluissa, osallistuvat koulun monikulttuurisuusviikoille lastenkulttuurisalkun ja paikallisten nuorten ”elävien kirjojen” kanssa. /tästä voisi olla myös introtekstissä. Erityistä tukea tarvitseville voitaisiin myös etsiä kokemusasiantuntijoita tueksi.

2. Koulunkäyntiavustajat yhdessä opojen kanssa tukevat vanhempia ja nuoria koulunkäynnissä sekä kannustavat romaninuoria nivelvaiheissa ja yläasteelle siirryttäessä sekä osallistuvat Oppilashuollon kehittämiseen. Romaniyhdistykset voivat olla myös aktiivisia paikkakuntansa sivistystoimeen ja tarjota sitä kautta kouluille romanikulttuurin tietopaketteja ja esitellä Romanit.fi portaalia.

### 3.1.3. Lukiokoulutus, ammatillinen koulutus, korkeakoulutus ja vapaa sivistystyö

Johdantoa selkeytetään ja toimenpiteet priorisoidaan

1. Lisätään vanhempien ja nuorten kanssa tehtävää valistusta lukion ja korkeakoulutuksen hyödyistä ja mahdollisuuksista sosiaalista mediaa (some) hyväksi käyttäen. Oetushallitus koordinoi ja tuottaa verkkomateriaalia yhdessä yhdistysten kanssa, jotta myös yhdistykset osaavat osallistua neuvontaan. Samoin aikuisten romanien koulutuksesta tuotetaan materiaalia someen .

2. Kotien tuki ja nuorten tuki, niihin tarvitaan tutoreita, koska yhteisön paine varhaiseen perheenperustamiseen on kova. Tarjolla on myös iltalukio ja sen käymiseen voisi perustaa tukiryhmiä. Lisäksi voisi miettiä olisiko seurakunnilla, työväen opistoilla, kirjastoilla yms. tai itse yhdistyksillä mahdollisuuksia tarjota tiloja ja tukea aikuisten romanien (netti)opintoryhmille

### 3.2. Romaniväestön ammatillisen osaamisen, työllisyyden, yrittäjyyden ja työmarkkinoille integroitumisen

Johdannossa väliotsikot ja selkeämmät tavoitteet helpottaisivat ymmärtämään mitä tavoitellaan.

Positiivisen erityiskohteluna koulutetaan alueellisiin ja paikallisiin TE-keskuksiin romaneita Vantaan Te –keskuksen mallin mukaisesti. Vantaan kokeilu: TE-keskus on Tsetanes naal ESR- hankkeen tuella palkannut romaninuoria, jotka tekevät jalkautuvaa työtä vailla koulutusta ja työtä olevin romaninuorten kanssa. Nuoret romanityöntekijät ohjaavat toisia nuoria Ohjaamoon, työpajoihin, oppisopimuskoulutukseen, tukevat koulun loppuun saattamisessa, auttavat etsimään harjoittelupaikkoja. He tekevät kotikäyntejä sekä lähtevät nuorten mukaan käymään työpaikoilla ja tukevat työllistyviä pitkäaikaistyöttömiä tarvittaessa työn aloittamisessa mentoreina. Samalla he

toimivat vertaisina siinä kuinka romanikulttuuri ei sulje pois työelämän, koulutuksen ja arjen hallintaa.

Pilotoidaan positiivinen erityiskohtelun mukaisesti ohjaamotyyppistä toimintaa myös aikuisille romaneille (miksei samalla myös maahanmuuttajille) vastuu: TEM ja TE-keskukset.

### 3.3.1. Romanien yhdenvertaisen kohtelun ja palveluihin pääsyn edistäminen

Johdannossa voitaisiin viitata siihen, että vaikka osa romaneista integroituu jo hyvin niin huonosti voivien n. 40% huono-osaisuus syvenee. Ja siihen tarvitaan erilaisia keinoja.

Lisäksi sekä nuorten että vanhempien mielenterveysongelmat ovat kasvaneet päihteiden väärinkäytön myötä ja tähän pitää kiinnittää huomiota sekä jälkihoidon että ennaltaehkäisevien hankkeiden ja perhetyön avulla, pelkkä vankilatyö ei riitä. 38. Kohta voisi olla myös johdannossa.

Samalla on huomioitava, että terveyspalveluiden osalta romanit käyttävät edelleen pääsääntöisesti kunnallisia palveluita.

Johdantoon voisi kirjoittaa, että moniperusteinen syrjintä on arkea romaneille. Romanit kohtaavat syrjintää myös terveys-, sosiaali- ja asumispalveluissa eivät pelkästään etnisyyden vuoksi vaan siksi, että ovat työttömiä tai varattomia ja lisäksi yllättäen myös sekä vanhuuden että nuoruutensa vuoksi.

Toimenpide-ehdotuksia:

1. Sähköinen versio uudistetusta Romanit ja terveyspalvelut –oppaasta joka terveyskeskukseen ja terveysalan oppilaitokseen. Kunnallisissa palveluissa on tarjolla erilaisia terveellisen elämänhallinnan ryhmiä, joita vetävät terveydenhoitajat. Näitä ryhmiä voitaisiin räätälöidä myös romaneille.

2. Pääkaupunkiseudulla tarvittaisiin isoa ja ammattimaista monikulttuurista ennaltaehkäisevän nuorisotyön hanketta. Ns. Jengi-hanke 2 jossa tehtäisiin jalkautuvaa katutyötä yhdessä poliisin, lastensuojelun, päihdetyön ja erityisopetuksen ja romaniperheiden kanssa. Tästä on malli Kritsin sivuilla [www.krits.fi](http://www.krits.fi) /päättäneet projektit. Tätä voitaisiin hakea Me säätiöltä, mutta hakijan pitäisi omata valmiit rakenteet moniammatillisen ja -kulttuurisen työyhteisön toimintaan. (Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki Missio)

42. Lasten oikeudet väkivalta ja erotilanteissa ovat edelleenkin iso ja kipeä asia, jota voitaisiin pikkuhiljaa alkaa työstämään lastensuojelun ja romanivanhempien kanssa tässä yhteydessä. Mission kehittämää Voiva –ohjelmaa (jossa käydään läpi vankilassa tarjottavien kuntouttavien ohjelmien sisältöjä kulttuurisensitiivisesti eli romanikulttuurin näkökulmasta ja elämänhallinnasta käsin) voitaisiin hyödyntää ja kehittää myös tähän

43. Konkreettinen ehdotus: Romano Mission asiantuntemus vankilatyöstä voitaisiin siirtää koskemaan myös miesvankeja ja etenkin nuoria.

Mielestämme oppaiden uudistus kuuluu perustyöhön, mutta ainakin 34 ja 36 voitaisiin yhdistää.

### 3.3.2. Turvataan romanien yhdenvertaisuus asumisessa ja vähennetään turvattomuutta

Johdannossa kuvataan romaniväestön asumistilannetta, johon sisältyy monenlaisia jännitteitä, syrjintäkokemuksia ja syrjäytymistä. Näistä ilmiöistä osa on romaniyhteisön sisäisiä, kuten sisäinen syrjintä, väistäminen ja muuttolupa, joihin viranomaistoiminnalla ei voida välittömästi vaikuttaa. Näitä käytänteitä romaniyhteisön tulisi itse ryhtyä käsittelemään ja tässä toimijoina ovat osaltaan romanijärjestöt. Viimeksi mainitut tulisi lisätä kohtaan 50.

Romaniväestön asumisen järjestämisessä viranomaistoiminnalla on keskeinen merkitys. Tähän nähden toimenpide-ehdotus 49 on virheellisesti kirjoitettu. Silloin kun kysymyksessä viranomaisen itsensä, esimerkiksi kunnan tai Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) toiminta, ei riitä, että tiedotetaan lainsäädännön ja hyvän hallintotavan mukaisista menettelytavoista asukasvalinnoissa. Näiden julkista tehtävää hoitavien tahojen tulee ehdottomasti noudattaa lainsäädännön ja hyvän hallinnon periaatteita asukasvalintatilanteissa. Esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä on lukuisasti esimerkkejä tapauksista, joissa näin ei ole menetelty asukasvalinnoissa.

Julkista tehtävää hoitavilta siis vaaditaan lain ja hyvän hallinnon noudattamista. Tämän pitäisi olla itsestäänselvyys, mutta näin ei käytännössä ole. Kohdassa 49 oikea termi on ”vaaditaan” silloin, kun kysymyksessä on julkista tehtävää suorittava taho. Pelkkä tiedottaminen ei omaan toimintaan nähden riitä.

### 3.4. Romanikielen, taiteen ja kulttuurin säilymisen ja kehittymisen tukeminen.

3.4.1. Romanikielen asema on heikko ja sen elvyttäminen tarvitsee nopeita ja tehokkaita käytännön toimenpiteitä. Priorisoida pitäisi ensimmäiseksi toimeksi kielenelvytys ja kielipesätoiminnan turvaaminen hankerahoituksen avulla. Lisäksi yhdistysten, Ronkin, yliopiston ja Opetushallituksen pitäisi ryhtyä käymään kielipoliittista keskustelua romanikielen tilasta, romanimediassa, sosiaalisessa mediassa ja romanitapahtumissa. Kieltä tulisi käsitellä myös kokonaisuutena sekä puhutun että kirjoitetun kielen kannalta samoin kuin erilaisten tutkimusten ja selvitysten näkökulmista. Tähän tarvitaan yleiskielistä ja selkeää materiaalia kielestä, kieleen opetuksen ja elvytyksen ja puhumisen merkityksestä. Vasta elvytystoiminnan elvyttyä voidaan laatia kansallinen toimenpideohjelma, niin kauan kun ruohonjuuritasolla kiinnostus kieleen on vähäistä, ei muutaman aktivistin ajama aloite etene.

Tästä syystä kannattaisi myös toimenpiteet aloittaa:

1. Turvataan kielenpesätoiminta Opetusministeriön ja Opetushallituksen yhteisellä hankerahoituksella aiemman mallin mukaan. (Opetushallitukselta sai hakea kielipesätoimintaan pienehköä toiminta-avustusta materiaaleihin ja ylläpitokuluihin).

65. Tämä kannattaisi aloittaa sekä kielenelvytys että perusopetuksen oppimateriaalintuottajien kouluttamisella ja oppimateriaalin tuotannolla. Esimerkiksi kesäkielikoulussa tehdään materiaalia kielen elvytykseen ja OPH tekee muuta materiaalia, etäopinnot eivät onnistu ellei ole materiaaleja.

Syventävien opintojen ohjelma taitaa olla jo olemassa, kannattaa tarkistaa, muuten poistoihin! Kielilain muuttaminen pois, Suomen kielilainsäädäntö on hyvä, tarvitaan vain tehoa sen toimeenpanoon. Romanikielen kansallinen toimenpideohjelma seuraavalle ROMPO-kierrokselle.

#### 3.4.1. Romanitaiteen ja -kulttuurin vahvistaminen

Johdantoon voisi kuvata romanikulttuurin ja taiteen paikallista merkitystä sekä romaneille että valtaväestölle. Tässä vähentäisimme ehdotusten määrää ja priorisoisimme.

Ehdotetaan seuraavaa järjestystä, pahoittelemme luettelomaisuutta.

1. Laaditaan romanikulttuurin ja -taiteensalkkuja kielipesätoimintaan, varhaiskasvatukseen ja alakouluille.
2. 71 Selvitys liikkuvan lastenkulttuurikeskuksen perustamisesta
3. 73 ARonkien aloitteet taideleirien ja musiikkileirien osana yleistä kulttuuripalveluvalikoimaa
4. 76 Lisätään pohjoismaista ja eurooppalaista liikkuvuutta sekä ohjelmatuotannossa että taiteilijoiden produktioissa.
5. 81 Pilotoidaan vihapuheen ja rasismien käsittelyä taiteen keinoin
6. Yhdistetään 84 ja 72
7. 78 Romaniaineistojen keruu, säilytys ja näytteille asettaminen
8. 70 prosenttitaiteen perusteissa myös romanitaide

#### 3.6 Romaniväestön voimaannuttaminen ja osallisuudenvahvistaminen

Osallisuuden ongelma on ruohonjuuritason osallistujien saaminen mukaan toimintaan. Ehkä pitäisi lähteä liikkeelle ilmiöstä ja pohtia syitä mikseivät romanit ole aktivoituneet ja toisaalta mainita esimerkkejä aktiivisista paikkakunnista. Onko romanien osallisuuden esteenä myös osin romanien itsensä luoma kuva yhtenäisestä kulttuurista? Pitäisikö tässä korostaa sitä, että romanikulttuurin murros on murtanut paitsi sisästä kulttuuria myös muuttanut suhdetta valtaväestöön sekä hyvässä että huonossa. Koulutukseen ja työelämään integroituneet romanit osallistuvat jo ilman tukia yhteiskunnalliseen keskusteluun, he pärjäävät jo palvelujärjestelmien kanssa. Toisaalta tavalliset perheet, jotka elävät esim. työllistymis- tai muiden tukien varassa, eivät juurikaan osallistu itseään koskevaan keskusteluun ja he ovat usein erityistoimien tarpeessa peruspalveluidenkin saamisessa.

Syvästi syrjäytyneet ovat samassa asemassa muiden syrjäytyneiden kanssa, heidän kanssaan tarvitaan jo erilaista osaamista ja ammatillisuutta.

Tässä ohjelmakohdassa puhutaan enimmäkseen järjestöjen voimaannuttamisesta, mutta järjestöjen osalta ei ole kirjoitettu toimenpiteitä joilla ne voimaannuttaisivat paikallisia romaneita. Tähän pitäisi ehkä paneutua vielä yhteisvoimin. Johdannossa voitaisiin korostaa romanijärjestöjen merkitystä työnantajina ja sille tarvittavaa tukea rahoituksissa.

Poistetaan Romanifoorumia koskeva lause johdannosta. Sen sijaan voitaisiin mainita järjestöjen vastuu tiedon jakamisesta ja järjestöjen roolista yhdenvertaisuuden syrjimättömyyden edistäjinä.

Ohjelmakohtaan:

1. Ehdotetaan Eduskunnalle Romanityöryhmän perustamista, jolloin kansanedustajat voisivat tavata 2-3 kertaa vuodessa romanijärjestöjä ja paikallistyöryhmien romaneita eri teemojen tiimoilta. Tätä kautta voidaan vaikuttaa 104 kohtaan.

101, 103 Kuuluvat enemmän Romanifoorumin omaan toimintaan, ei ROMPON toimintaa. 107 Kuuluu ehkä Ronkin perustehtäviin

### 3.7 Tiedotus, viestintä ja media romanien integraation edistäjinä

Median suhteen Suomen Romaniyhdistys ei kannata minkäänlaista sensuuria ohjelmatuotannon suhteen. Yleisradiota koskeva lainsäädäntö velvoittaa noudattamaan hyviä käytänteitä ja asiallisuutta ohjelmatuotannon suhteen. Osa Ylen kiistanalaisista ohjelmista on ollut romanien itsensä tuottamaa., Toisaalta toivomme itse Yleltä tasapuolisuutta kaiken ohjelmatarjonnan suhteen: haluamme kuulla ja nähdä sekä hyviä että huonoja asioita käsiteltävän ja sitä Yle tekee myös romanien kohdalla.

Ehdotamme toimenpiteiden priorisointia ja konkretisointia.

### 3.8. Alueellisten ja paikallisen romanityön kehittäminen

Tähän esitämme saman huomion johdannon selkeydestä: eli kuvataan hierarkia, tasot ja suhteet. Lisäksi konkretisoidaan ja priorisoidaan toimenpiteitä. Sellaiset toiminnot jotka kuuluvat perustehtäviin poistetaan. Tämä osio kaipaa työstämistä.

### 3.9. Kansainvälinen romanityö

Johdannon selkeys.

Majaniemi Päivi  
Suomen Romaniyhdistys fi - Suomen Romaniyhdistys ry, hallitus